

Handlingsplan

Att förebygga läs – och skrivsvårigheter

Nordanstigs kommun

*Min stavning är bra
Jag stavar egentligen bra,
men det ruskar, så att alla
bokstäver kommer på fel plats.*

Nalle Puh

2004/2005
Berit Mattsson
Speciallärare

Innehållsförteckning

	sid
Definitioner	2
Screening	3
Åtgärdsprogram	4
Förebyggande insatser	5
Hur yttrar sig läs- och skrivsvårigheter?	6
Hur man kan underlätta för elever	8
Lagar och förordningar	9
Referenslitteratur	12

Definitioner av läs – och skrivsvårigheter/dyslexi

En störning som tar sig i uttryck i svårigheter att lära sig läsa trots undervisning av traditionellt slag, tillräcklig intelligens och erforderliga sociokulturella resurser. Störningen beror på grundläggande brister i uppfattningsförmåga och är ofta ärftligt betingad.

Madison 1988

Den som har dyslexi har till synes oförklarliga svårigheter med skriftspråket, d v s att göra en koppling mellan det talade språket och de skrivna symbolerna, bokstäverna och orden. Dyslexi är den internationella benämningen på svårartade och långvariga läs- och skrivsvårigheter.

Stadler 1994

” Dyslexi innebär att man har större eller mindre problem med att tillägna sig normal läsfärdighet. Var man sätter gränsen för dyslexi blir med nödvändighet en tillfällighet. Det beror på vilken läsfärdighet man anser vara nödvändig för att människan skall fungera i samhället. De som trots ansträngningar och god undervisning inte kan uppnå en sådan nivå blir lätt betraktade som dyslektiker. Ett sådant konstaterande för oss emellertid inte så långt. Strängt taget har vi bara sagt att personer med stora problem är dyslektiker.”

Torleiv Höjen och Ingvar Lundberg

Plan för diagnostisering (screening)

Tid	År	Test	Ansvarig
Aug/sept.	1	Fonolek Alfabetskontroll	Klasslärare
April	1	DLS Läsning Läslust Skrivning	Klasslärare/speciallär.
Februari	2	DLS Läsförståelse Ordförståelse Rättstavning Samma ljud	Klasslärare/spec.lärare
Februari	3	DLS Uppföljning Elever med stanine 1- 3 (år 2) bör testas ytterligare	Klasslärare/spec.lärare
Oktober	4	DLS Läsförståelse Ordförståelse Läshastighet Rättstavning	Klasslärare/spec.lärare
Oktober	5	DLS uppföljning Elever med stanine 1 – 3 (år 4) bör testas ytterligare	Klasslärare/spec.lärare
Oktober	6	DLS uppföljning Elever med stanine 1 - 3 bör testas ytterligare	Klasslärare/spec.lärare
Oktober	7	DLS Läsförståelse (februari) Ordförståelse Läshastighet Rättstavning	Svensklärare
Oktober	8-9	DLS uppföljning Elever med stanine 1 – 3	Svensklärare/spec.lär.

Ovanstående screeningtest skall vara ett komplement till nationella proven i svenska. De elever som är i behov av stödinsatser skall åtgärdsprogram upprättas.

Åtgärdsprogram

Åtgärdsprogram på grundskolan skall upprättas med elev, föräldrar och berörda lärare. (Gr F 5 kap. §)

Rektor är ytterst ansvarig för att åtgärdsprogram utarbetas.

Åtgärdsprogrammet skall innehålla

- elevens starka sidor och intressen
- problembeskrivning
- konkreta mål på kort och lång sikt som är lätta att utvärdera
- hur ofta och hur länge träning skall bedrivas
- kompensatoriska åtgärder
- vem som är ansvarig för de olika åtgärderna
- utvärdering/uppföljning

Dokumentation och sekretess

Åtgärdsprogrammen sparas i fem år efter att eleven avslutat sin skolgång.

Åtgärdsprogrammen omfattas av sekretesslagen (7 kap.9 § och 7 kap. 38 §).

Med stöd av kommentarer till denna lag kan emellertid informationsbyte ske mellan skolor i syfte att förebygga eller avhjälpa skolsvårigheter.

Mer att läsa om åtgärdsprogram finns i skolornas pärm "Åtgärdsprogram".

Förebyggande insatser

Förskoleklass

Mål: stärka och utveckla arbetet med yngre elever, för att underlätta den första läsinläringen

Tid	Åtgärd	Ansvarig
September-maj	Språkleksarbete enligt Bornholmsmodellen - lyssnarlekar - rim-ramsor - meningar och ord - stavelser - främsta ljud- reduktion av ljud - ljudanalys och syntes - betoningslekar	Förskollär.

Övriga åtgärder

- Särskild (återkommande) berättarstund, där alla barnen berättar spontant om egna händelser, helst i liten grupp.
- Sagoläsning, helst varje dag och i mindre grupp.
- Återberättande av saga efter sagoläsning.
- Träna koncentrationsförmåga och förmågan att lyssna i en mängd olika situationer t.ex. vid samling, sångstund, skapande aktiviteter.
- Avsätta tillräcklig tid för barnens fria lek. Detta stimulerar den sociala utvecklingen, ger träning i konfliktlösning samt språkträning.

Hur yttrar sig läs – och skrivsvårigheter?

Läsning

Eleven:

- läser långsamt, trevande eller hackigt
- läser alltför fort och gissar
- stannar upp och läser om
- utelämnar eller läser fel på småord och ändelser
- gör tillägg t.ex. helt-helst, igen- ingen
- kastar om bokstäver eller börjar med ett ljud som kommer senare i ordet
- vänder hela ord t.ex. som-mos, mot-tom
- har svårt att följa en textrad eller att komma i på rätt ny rad
- tycker att bokstäverna rör sig eller att de är otydliga och går in i varandra
- har svårt att förstå och minnas vad hon/han läser själv, men förstår bra om texten blir uppläst
- blir fort trött och får ont i huvudet eller ögonen när han/hon läser
- har svårt att hinna med textremsan på TV
- läser lågmält, ibland otydligt
- känner obehag vid läsning
- läser ogärna högt när andra hör på
- känner obehag vid läsning

Ljuduppfattning

Eleven:

- hör inte skillnad på lång-kort vokal
- har svårt att uppfatta och säga efter nya ord och namn
- gör tillägg eller uttalar ord felaktigt t.ex. tottoar,prolebem
- talar sluddrigt eller slarvigt
- har svårt att skilja på närliggande ljud t.ex. u/y, å/o, e/ä, g/k, b/p. t/d
- har svårt att uppfatta rim och har svårt att rimma själv

Skrivning/stavning

Eleven:

- är osäker på bokstävernas form
- förväxlar bokstäver t.ex. b-d, b-p, k-g, u-o,e-ä
- har svårigheter med dubbelteckning
- utelämnar vokaler
- kastar om konsonanter
- utelämnar ändelser
- glömmer prickar och ringar
- skriver otydligt för att dölja stavfel
- spegelvänder eller kastar om bokstäver och siffror
- har svårt att uttrycka sig i skrift, man har god muntlig förmåga

Andra kännetecken

Eleven:

- har svårt att uppfatta tid och lära sig klockan
- har svårt att lära sig ordningsföljder, t.ex. alfabetet, månader
- har svårt att lära sig utantill, t.ex. glosor multiplikationstabeller, formler
- har svårt att återge sifferserier i rätt ordning
- har svårt att minnas långa instruktioner
- har bristande uthållighet och tappar lätt koncentrationen
- har svårt att strukturera, få ner på papper
- har svårt att minnas det han/hon läst
- har svårt att hålla ordning på saker och ting
- tror inte på sin egen förmåga och känner sig sämre än andra

”Det finns inte något yttre kännetecken som ensam kan avgöra om det är fråga om dyslexi. Det är när vissa kännetecken uppträder tillsammans och bildar ett mönster som diagnosen kan ställas. Man kan använda den medicinska termen ”syndrom”. En kombination av symptom som regelbundet förekommer tillsammans. De olika kännetecken är delar av ett mönster som kan kännas igen, men behöver därför inte ha samma orsak och de förekommer i olika kombinationer.” Staedler 1994

”Det finns inte några bestämda mått på hur stora svårigheterna skall vara för att en individ ska anses vara dyslektiker. Gränsen är flytande, beroende dels på att allmänt accepterad definition saknas och dels på att inga säkra mätinstrument finns som kan skilja på om svårigheterna beror på dyslexi eller på något annat som t.ex. bristande undervisning och träning”. Staedler1994

Hur kan man underlätta för elever med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi

- Ge förståelse och förklara nya ord och uttryck
- Studieteknik. T.ex. Mind-maping, anteckna stödord, markera/stryk under viktiga ord, rita bilder
- Lämna ut kopior på overhead eller liknande Förstärk med bilder.
- Skriv tydligt! Tala tydligt!
- Informera om Talböcker, bok+band och cd-rom
- Tvinga aldrig en lässvag elev till oförberedd läsning
- Datorn. Tipsa om rättstavningsprogram
- Förstora gärna texterna så att de blir "luftiga"
- Informera om långa läsläxor i god tid
- Erbjud muntliga prov
- Förlängd provtid
- Systematisk uppbyggnad av språket
- Använd datorprogram för barn med läs - och skrivsvårigheter. Lexia, Klicker m.m.
- Träna eleven med svårigheter att upprepa för sig själv det som ska göras.
- Tänk på placeringen i skolsalen!
- Stå så att eleven kan se dig!
- Se på miljön – Lättstörda elever behöver kanske en ljudsanerad miljö.
- Uppmuntra! Elever med läs – och skrivsvårigheter har ofta dålig självkänsla.
- Överinlärning

Lagar och förordningar vad gäller elever med svårigheter i skolan - särskilt läs- och skrivsvårigheter/dyslexi

Läs – och skrivsvårigheter eller dyslexi nämns inte i nu gällande lag – och förordningstexter. Däremot talas det om ”elever i behov av särskilt stöd” och ”elever med särskilda behov och om dem ”som har svårigheter i skolarbetet”. Elever med läs – och skrivsvårigheter ingår i dessa grupper.

Skollagen (SL), Grundskoleförordningen (Grf), Gymnasieförordningen (Gyf) samt läroplanen för den obligatoriska skolan (Lpo) och Läroplan för frivilliga skolformer är de viktigaste förordningstexterna

Övergripande regler

I skollagens första kapitel sägs allmänt att ”I utbildningen skall tas hänsyn till elever i behov av särskilt stöd”. (SL 1 kap. 2 §) Det är en regel som gäller alla delar av skolväsendet.

Stödundervisning

I skollagens 4 kapitel som handlar speciellt om Grundskolan står att ”Särskilt stöd skall ges till elever som har svårigheter i skolarbetet”. (SL 4 kap 1 § andra stycket)

Grundskoleförordningens kapitel 5 har rubriken ”Särskilda stödinsatser”. I 1 § upprepas först den ovannämnda texten från skollagen och sedan kommer bestämmelser som gäller rektorns ansvar.

”Beslut om särskilt stöd enligt detta kapitel fattas av rektor, om inte något annat följer av 5 och 10 §§”.

(Det är skolans styrelse som beslutar om placering i särskild undervisningsgrupp och anpassad studiegång.)
(Grf 5 kap.1 § andra stycket)

”En elev skall ges stödundervisning om det kan befaras att eleven inte kommer att nå de mål som minst skall ha uppnåtts vid slutet av det femte skolåret och det nionde skolåret eller om eleven av andra skäl behöver särskilt stöd.

Stödundervisningen kan anordnas antingen i stället för utbildning enligt timplanen eller som komplement till sådan utbildning”.
(Grf 5 kap 4 §)

”Särskilt stöd skall ges till elever med behov av specialpedagogiska insatser. Sådant stöd skall i första hand ges inom den klass eller grupp eleven tillhör.

Om det finns särskilda skäl, får sådant stöd ges i en särskild undervisningsgrupp. Styrelsen skall efter samråd med eleven och elevens vårdnadshavare besluta i fråga

om elevens placering i en särskild undervisningsgrupp”.

Som ett led i ett åtgärdsprogram och i så fall som en stödåtgärd kan man se de regler om ”uppflyttning” som finns i kapitel 6.

”Rektor får efter samråd med en elevs vårdnadshavare besluta att eleven inte skall flyttas, om detta med hänsyn till elevens allmänna utveckling och övrigt är lämpligast för eleven”.

Rektor får på begäran av en elevs vårdnadshavare medge eleven att gå om en årskurs”.

(Grf 3 kap. 3 §)

Referenslitteratur

Madison,S. (1992). Läkande läsning och skrivning. Helsingborg:Tiden/Folksam

Høien,T & Lundberg,I. (1999) Dyslexi. Stockholm:Natur och Kultur

Stadler, E. (1994). Dyslexi – en introduktion. Lund: Studentlitteratur